

Подолєв О. О.,

*аспірант кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Подолєва А. І.,

*аспірантка кафедри інтелектуальної власності юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИЛУЧЕННЯ МАЙНОВИХ АВТОРСЬКИХ І СУМІЖНИХ ПРАВ З УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

LEGAL REGULATION OF REMOVAL OF PROPERTY COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS IN THE MANAGEMENT OF THE COLLECTIVE MANAGEMENT ORGANIZATION

У статті досліджено відносини у сфері управління авторськими та суміжними правами організаціями колективного управління. Розкрито питання вилучення прав об'єкта авторського права та (або) суміжних прав з управління організацій колективного управління. Визначено зміни, які відбулися у зв'язку з прийняттям Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав».

Зазначено, що нерегульованими залишаються відносини у сфері вилучення авторських і суміжних прав з управління щодо: вилучення прав на об'єкти, які створені у співстворстві; використання об'єктів авторського права та (або) суміжних прав у разі, коли правовласник вилучив їх з управління однієї організації колективного управління та не передав в управління іншої організації.

Вилучення майнових прав з управління організації колективного управління, окрім безпосереднього вилучення, також може включати, зокрема, припинення дій щодо надання дозволів на використання їхніх об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, дій щодо збирання винагороди за використання їхніх об'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

Під час вилучення майнових авторських, суміжних прав з управління відбувається зміна правовідносин не лише між автором й організацією, а й між організацією та користувачами. На організацію колективного управління покладатиметься обов'язок розмістити інформацію про вилучення майнових прав з управління та внесення відповідних змін у договори з користувачами.

Право суб'єктів авторського права вилучати повністю або частково належні їм права на об'єкти авторського права та суміжних прав з управління акредитованої організації колективного управління передбачене лише щодо розширеного колективного управління. Обов'язкове колективне управління не передбачає вилучення автором (правовласником), повністю або частково, належних йому майнових прав з управління акредитованою організацією.

Ключові слова: *організація колективного управління, майнові авторські права, суміжні права, розширене колективне управління, обов'язкове колективне управління, правовласник, вилучення прав правовласником.*

The article examines the relations in the field of management of copyright and related rights by collective management organizations. The issue of the removal of the rights of the copyright object and (or) related rights in the management of the collective management organizations is discussed. The changes that have occurred in connection with the adoption of the Law of Ukraine "On the effective management of property rights of copyright holders in the field of copyright and (or) related rights" are identified.

When exercising the right to withdraw the rights to the objects of copyright from the collective management, the question arises about observing the interests of the organization of the collective management, users who have concluded the corresponding contracts with the organization.

It is noted that the relations regarding the removal of copyright and related management rights remain unsettled with regard to: the removal of the rights to the objects created in co-authorship; the use of copyright and / or related rights where the copyright holder has removed them from the management of one collective management organization and has not transferred it to another organization.

The removal of property rights from the management of a collective management organization, in addition to the direct removal, may also include, inter alia, suspension of authorizations for the use of their copyright objects and (or) related rights, actions for collecting compensation for the use of their copyright objects rights and / or related rights.

With the removal of property copyright, related management rights, there is a change in the relationship not only between the author and the organization, but also between the organization and users. It is the responsibility of the collective management organization to post information about the removal of property management rights and to make appropriate changes to user contracts.

The right of copyright entities to withdraw in whole or in part their rights to the objects of copyright and related rights in the management of an accredited collective management organization is provided only for extended collective management. Compulsory collective management does not imply the removal by the author (right holder), in whole or in part, of the property rights of management of the accredited organization.

Key words: *collective management organization, property rights, related rights, extended collective management, compulsory collective management, copyright holder, withdrawal of rights by the copyright holder.*

Постановка проблеми Важливою умовою розвитку творчої діяльності, створення нових об'єктів авторського права та суміжних прав є забезпечення умов для реалізації та захисту майнових та немайнових прав творців та їх правонаступників. Одним

із суб'єктів у сфері інтелектуальної власності, діяльність якого спрямована на забезпечення правомірного використання об'єктів авторського права, суміжних прав і виплати автору (правонаступнику) належної винагороди, є організації колективного

управління (далі – ОКУ). Відсутність ефективної системи колективного управління авторськими та суміжними права стала однією з причин включення України до щорічного Спеціального звіту Офісу Торгового представника США 301. Враховуючи, що діяльність ОКУ може передбачати управління правами іноземних суб'єктів авторського права, суміжних прав від її прозорості та ефективності залежить формування іміджу країни як учасника міжнародного ринку інтелектуальної власності. Відсутність протягом тривалого періоду часу чітких механізмів розподілу та виплати винагороди ОКУ правоволодільцям призводила до численних зловживань, внаслідок чого порушувались права та інтереси як користувачів, так і правоволодільців.

Важливою подією у сфері колективного управління авторськими та суміжними правами стало прийняття Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» (далі – «Закон № 2415-VIII»), яким передбачено права та обов'язки ОКУ залежно від виду колективного управління.

Законодавством декларуються прозорість діяльності ОКУ, обов'язок таких організацій оприлюднювати на своїх вебсторінках, підтримувати в актуальному стані інформацію щодо статуту, умов членства, якщо вони не врегульовані статутом, порядку вилучення майнових прав з управління, порядку утримання із сум зібраного доходу від прав сум збору за управління та сум, що можуть бути спрямовані на культурні, соціальні, навчальні цілі, щорічний звіт про діяльність.

Також ОКУ зобов'язані надавати інформацію на мотивовані запити та реагувати на скарги правовласників, інших організацій і користувачів у найкоротший строк, що не перевищує п'ятнадцять календарних днів із дня отримання такого запиту. Такі заходи призначені не тільки зробити діяльність більш прозорою, а ще й створити більш якісний рівень комунікації ОКУ та авторів або правовласників.

Правовідносини між ОКУ та правовласниками виникають і здійснюються на підставі договору про управління майновими правами на колективній основі, що укладається в письмовій (електронній) формі із зазначенням конкретних об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, права на які передаються в управління, та конкретних способів використання таких об'єктів, або на підставі закону.

Враховуючи, що управління правами можуть здійснювати різні ОКУ, на практиці можуть поставити питання щодо вилучення правоволодільцями своїх прав з управління певної ОКУ. Водночас реалізація такого права буде зачіпати інтереси не лише ОКУ, а й користувачів, які уклали відповідні договори з ОКУ, що зумовлює важливість належної правової регламентації відносин у зазначеній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти правового регулювання діяльності ОКУ, зокрема в контексті відносин правовласника і організації колективного управління, досліджувались такими вченими, як: К.О. Афанасьєвою, Ж.В. Заваль-

ною, Ю.М. Капіцею, О.В. Кохановською, Р.А. Майдаником, Л.Р. Майданик, О.П. Орлюк, О.О. Штефан. Водночас з огляду на новели в законодавстві питання вилучення майнових прав правовласником з управління ОКУ є не досить дослідженими.

Мета статті полягає в тому, щоб на підставі аналізу чинного законодавства й узагальнення практики його застосування визначити особливості правового регулювання вилучення майнових авторських, суміжних прав правовласником з управління ОКУ в Україні.

Виклад основного матеріалу. Суб'єкти авторського права вільні у виборі організації, яка буде здійснювати управління їхніми правами, за винятком обов'язкового управління. Статтею 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі – «Закон № 2581-VIII») передбачено, що організації колективного управління мають право на передачу будь-яким особам невиключних прав на використання творів, яким суб'єкти авторського права передали повноваження на управління своїми майновими авторськими правами [1].

Водночас у разі, якщо ОКУ не надає інформації на мотивовані запити правовласників чи не реагує на скарги правовласників, інших організацій і користувачів, або правовласник з інших підстав не бажає аби права на його твори перебували в управлінні цієї організації, правовласник може вилучити з управління організації майнові права на об'єкти авторського права чи суміжних прав, які перебувають в управлінні цієї організації.

Наприклад, Законом України Законом № 2415-VIII передбачено право правовласника вимагати вилучення своїх майнових прав з управління організації колективного управління [2]. Варто зазначити, що таке право правовласника не є новелою, яка з'явилась у законодавстві із прийняттям зазначеного Закону.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» (у редакції, яка діяла до прийняття Закону № 2415-VIII) вже містив норму, яка передбачала, що суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав, що не передали ОКУ повноважень на управління своїми правами, зокрема щодо збирання винагороди, мають право вимагати від організацій, які таку винагороду за використання їхніх творів і об'єктів суміжних прав зібрали, виплати цієї винагороди, а також вимагати вилучення своїх творів і об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, які надаються організаціями в управління шляхом укладання договорів з особами, що використовують ці об'єкти.

Отже, вказане положення закону наділяло суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав правом вимоги щодо вилучення творів і об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, що надаються ОКУ шляхом укладання договорів з особами, які використовують ці об'єкти.

При цьому, яким чином має відбуватись таке вилучення, регламентовано не було. У зв'язку з цим на практиці виникало дуже багато колізійних питань, пов'язаних із процесом вилучення прав.

Суди дотримувались такої позиції, що право вимоги щодо вилучення не може означати фактичного вилучення об'єктів авторського права і об'єктів суміжних прав, оскільки в будь-якому разі вилучення творів чи об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, що надаються організаціями, що здійснюються управління, є двосторонньою процедурою, що має бути оформлена у вигляді угоди сторін, у якій мають бути зазначені всі істотні умови такої угоди: перелік творів чи об'єктів суміжних прав, що вилучаються, строк тощо.

Тому часто мали місце ситуації, коли правовласник направляв вимоги ОКУ про вилучення творів із дозволів на використання, проте у зв'язку з тим, що не було врегульовано порядок вилучення, через бездіяльність ОКУ права на твори правовласника все ж залишались в управлінні ОКУ.

Відповідно, суди вказували, що лише факт направлення правовласником вимоги до ОКУ про вилучення творів не може свідчити про фактичне вилучення зазначених у вимозі творів прав із дозволів на використання за відсутності відповідних доказів укладання про це угоди між правовласником і ОКУ, а також за відсутності доказів надання ОКУ підтвердження такого вилучення його схваленням або відмовою у вилученні [6].

Сьогодні ж процедура вилучення прав виглядає так: правовласник подає ОКУ заяву про вилучення щодо його об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, а організація зобов'язана протягом шести місяців із дня отримання такої заяви виплатити правовласнику, який звернувся із заявою про вилучення, належну йому винагороду, внести відповідні зміни до угод із користувачами.

ОКУ зобов'язана припинити управління щодо зазначених у заяві об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, зокрема припинити дії щодо надання дозволів на використання цих об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, дії щодо збирання винагороди за їх використання, дії щодо звернень до суду за захистом прав правовласників щодо цих об'єктів тощо.

Інформацію про таке вилучення із зазначенням правовласника, який здійснив вилучення, та переліку об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, щодо яких здійснено вилучення, ОКУ розміщує на вебсайті [2].

Вилучення майнових прав з управління організації колективного управління, окрім безпосереднього вилучення, також може включати, зокрема, припинення дій щодо надання дозволів на використання їхніх об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, дій щодо збирання винагороди за використання їхніх об'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

Таке право правовласник може реалізувати шляхом подання відповідної заяви, у якій він може визначити, які майнові права та які об'єкти авторського права і (або) суміжних прав він вилучає з управління організації.

Під час вирішення питання щодо вилучення прав з управління слід враховувати умови, на яких такі

права передавались ОКУ, а також вид колективного управління.

Не варто залишати поза увагою особливості колективного управління майновими правами правовласників авторських прав і суміжних прав, які полягають у тому, що ОКУ можуть управляти правами, якими автори їх на це не уповноважували. Верховний Суд у Постанові від 6 лютого 2018 р. у справі № 908/657/17 зазначив, що в Законі відсутня вимога щодо обов'язкової згоди автора або правовласника на здійснення представництва його інтересів ОКУ [7].

Касаційні суди, зокрема Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду, у Постанові від 19 лютого 2019 р. у справі № 925/431/18 неодноразово наголошували на тому, що, надавши організаціям колективного управління можливість дозволяти використання об'єктів авторського права, які хоча й не перебувають в їхньому управлінні, але не вилучені з нього в установленому порядку, законодавець врахував специфіку діяльності суб'єктів господарювання, які здійснюють постійне використання великої кількості різноманітних об'єктів авторського права, завчасне визначення переліку яких (із встановленням правовласників та одержанням необхідного дозволу від кожного з них) є надмірно складним або взагалі неможливим (телерадіоорганізації; особи, що здійснюють ретрансляцію телебачення, власники закладів, де відбувається публічне виконання творів, тощо).

Такий підхід водночас забезпечує дотримання прав суб'єктів авторського права – як щодо дозволу на використання творів, так і щодо отримання винагороди – та дає змогу суб'єктам господарювання здійснювати використання необмеженого переліку творів без порушення майнових авторських прав, уклавши відповідний договір з однією організацією колективного управління [5].

Правовласники мають право вилучати свої майнові права з управління ОКУ, крім випадків, передбачених Законом № 2415-VIII. Наприклад, право суб'єктів авторського права вилучати повністю або частково належні їм права на об'єкти авторського права та суміжних прав з управління акредитованої організації колективного управління передбачене лише щодо розширеного колективного управління. Водночас стаття 12 Закону № 2415-VIII визначає, що обов'язкове колективне управління не передбачає вилучення автором (правовласником), повністю або частково, належних йому майнових прав з управління акредитованою організацією.

Відповідно до частини 12 статті 13 Закону № 2415-VIII правовласники можуть також вилучити свої майнові права з управління організації, що акредитована для здійснення розширеного колективного управління правами. У такому разі на території України управління майновими правами, вилученими з колективного управління, може здійснюватися правовласником.

Відкритим залишається питання, що відбувається з правами на об'єкти авторського права та (або) суміжних прав у разі, коли правовласник вилучив їх з управління однієї ОКУ, проте не передав в управлін-

ня іншої ОКУ. Ба більше, оскільки управління правами можуть здійснювати лише акредитовані ОКУ в кожній окремій сфері, то цілком реальною може бути ситуація, коли автор вилучає права з управління ОКУ, яка є єдиною, що має відповідну акредитацію.

Тож має місце проблема в правовому регулюванні, що може бути вирішена шляхом внесення відповідних змін до Закону, зокрема, або обмежити можливість вилучення прав у такому випадку, або врегулювати яким чином і ким може здійснюватися управління цими правами.

Окрім того, на нашу думку, неврегульованим залишається процес вилучення прав на об'єкти, які створені у співавторстві – коли автори (правовласники) «по-різному» бачать, ким має здійснюватись управління їхніми правами. В такій ситуації, очевидно, коли ОКУ отримає заяву від одного співавтора про вилучення прав, а від іншого – ні, або навіть незгоду, навряд чи права будуть вилучені.

Як уже було зазначено, до прийняття Закону № 2415-VIII порядок вилучення майнових прав з управління ОКУ був нормативно неврегульованим, що, у свою чергу, зумовлювало різні підходи у правозастосуванні та судовій практиці, зумовлені складністю у з'ясуванні наявних в ОКУ повноважень щодо управління конкретними майновими правами.

На думку А. Потапенка, нормативне врегулювання зазначеного порядку вилучення прав суб'єктом авторського права з управління ОКУ в перспективі значною мірою має зняти напругу в судовій практиці під час з'ясування наявних в ОКУ майнових прав [3].

Законом № 2415-VIII передбачено, що про вилучення прав з управління ОКУ остання в обов'язковому порядку має повідомити всіх суб'єктів, які використовували ці об'єкти згідно з наданими ОКУ дозволами.

Такий механізм може мати певні труднощі під час фактичної реалізації, що може бути пов'язано

з великою кількістю контрагентів-користувачів, важливістю своєчасного доведення інформації, вирішення питання про отримані платежі за використання об'єктів авторського, суміжного права. Крім того, зміна переліку прав зумовить необхідність внесення змін до укладених ОКУ з користувачами договорів. За умови великої кількості користувачів може бути проблематичним встигнути у строк 6 місяців.

На нашу думку, такі складнощі в роботі ОКУ можуть бути вирішені, враховуючи можливість укладення договорів ОКУ з користувачами онлайн чи використання сервісів з онлайн-документообігу.

Висновки. З прийняттям Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» відбулось нормативне врегулювання порядку вилучення прав суб'єктами авторського права та суміжних прав з управління ОКУ, що значною мірою має сприяти підвищенню ефективності правозастосування під час визначення наявних в ОКУ повноважень щодо управління майновими правами.

Особливість процедури вилучення прав правовласником з управління ОКУ полягає в тому, що таким правом наділений саме правовласник, а не автор твору (за винятком випадків, коли автор і правовласник є однією особою), а можливість реалізувати право на вилучення прав з ОКУ правовласник може лише в межах розширеного управління (у межах обов'язкового управління вилучити права неможливо).

Подальшого дослідження та законодавчого врегулювання потребують відносини, які виникають у сфері вилучення з управління ОКУ авторських, суміжних прав, зокрема, на об'єкти, створені співавторами, управління правами в період між їх вилученням з управління однієї ОКУ та передання в управління іншої.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. №13. Ст. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
2. Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2018. №32. Ст. 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19>.
3. Потапенко А. Ефективні способи захисту майнових прав правовласників (на окремих прикладах судової практики). *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №4. С. 65–69.
4. Посібник для суддів з інтелектуальної власності / І.М. Бенедисюк та ін. Київ : К.І.С., 2018. 424 с.
5. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 19 лютого 2019 р. у справі № 925/431/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79990914>.
6. Рішення Господарського суду міста Києва від 9 жовтня 2013 р. у справі № 910/11902/13. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/34019053>.
7. Постанова Верховного Суду від 6 лютого 2018 р. у справі № 908/657/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72092920>.